

Podobe iz sanj.

Ivan Cankar.

IX. Tretja ura.

Pred zdavnim, zdavnim časom, kakor da je že daleč onstran življenja, sem sanjal vsako jutro lepe sanje. Vsako jutro, komaj da sem se vzdramil, so prišle k meni, mlade, vesele, vse še rosne, žarki ranega solnca. Moji otroci so bili, iz mojega srca in mojih misli porojeni; vračali so se k svojemu očetu vtelešeni in pozdravil jih je z radostnim začudenjem. Mnogotera teh sanj, mojih otrok, ni bila tako solnčna, ne tako glasna in zdrava, kakor njene mlajše sestre; mnogoteri se je poznalo na ozkem licu in na zamolklih očeh, da je bila solza njena mati; ali vse so mi bile enako mile, vse so bile moje, kajti celó v bridkosti in bolečini je bila brezmadežna lepota. Zjutraj so prišle in so bile ves dan poleg mene, koderkoli sem hodil; časih so se gnetle krog mene, so razposajene vriskale in plesale, da sem plesal in vriskal z njimi; časih so se mi skrile za deblo, za plot, za grm, da sem jih iskal in klical, taval za njimi v kolobarju kakor z zavezanimi očmi. Mnogokdaj so bile tako žive, jasne, čisto telesne, da bi bil vsako posebej lahko objel in poljubil; koj nato sem z roko in s pogledom segel v meglo, nobenega obličja ni bilo več pred menoj, vse je izginilo mahoma, kakor ugasnejo sence pod oblakom. Motilo me je velikokrat, da jih je bilo preveč krog mene, da od samih migljajočih, prelivajočih se luči nisem nobene docela razločil; le eno med vsemi bi bil rad prav zvesto pogledal, privil prav tesno k sebi, dal ji svoje srce vse do kraja; in klical sem jo, da bi mi ostala sama, najbližja, edina. Zgodilo pa se je tudi, da sem bil zares čisto sam z najlepšo med njimi in da me je bilo nazadnje strah te edine; ker že so se ob njeni podobi odpirale duri v tisto globočino mojega srca, ki je bila skrita vsem in ki me je bilo samega sram in groza, da bi pogledal vanjo; zaželel sem si glasnejših družic, poklical sem jih in prišle so, da sem se igral z njimi, izbiral med njimi po svojem veselju. Bilo je, kakor da živim tisočkratno življenje. Vsak hip je bila podoba, vsaka je bila drugačna in vsaka sem bil jaz; na tisoče kapljic je v mavrični svetlobi škropilo iz ene same posode ter se je vračalo vanjo. In še zvečer sem jih gledal skozi trudne trepalnice, lepe otroke svojega srca; hodili so po prstih, šepetali tihotih, nazadnje so mi ljubeznivo zatisnili oči.

Tako je bilo pred zdavnim, zdavnim časom. Zdaj ni več; komaj da je še ostal spomin.

Zdaj se bojim jutra, bojim dneva in večera. Lahkonoge, jasnooke, mlade sanje — kje so? Vzdramim se, čutim jutranji hlad, slišim korake zunaj in strah me je, da bi odprl oči. Ker vem, da bom ugledal koj v prvem trenutku en sam obraz, gledal ga ves dolgi dan in še pozno v noč; mrtvaško spačeni, bolesti, groze in sovraštva polni obraz Meduze. Moje srce ni več poljana, ki rodi cvetic, kolikor in kakršnih hoče, po svoji volji in svojem nagnjenju; moje oči niso več okna, ki se odpro, na katero nebeško stran jih je želja; moja usta niso več zvon, ki poje veselo, kakor je bil ustvarjen. Srce, oči, usta, še lica, roke in noge, vse je kakor uróčeno, je zaslužnjeno eni sami neizrečeni in neizrekljivi misli, eni sami strašni podobi, ki brez usmiljenja, brez nehanja nemo strmi vame z osteklelim, zakrvavelim pogledom. Vprašaj: kdo je? Imena ji ni, ime bi bilo odrešenje.

Na meni samem, na mojem obrazu, vedenju in nehanju se razodeva podoba mojega gospodarja, kakor kaže ogledalo lice človeka, ki gleda vanje. Videl sem zadnjič svoj obraz izza onih zdavnih časov in ga nisem spoznal. Mladenič je osupel zastrmel vame, starca.

Dolgo sem mislil, da sem sam, zaklenjen v noč svoje groze, zavržen, odsekan od živega drevesa. Toda ko sem stopil na cesto, sem spoznal, da je mojih drugov brez števila, da jih je, kolikor je src in lic. Spogledali smo se in smo drug pred drugim povsili oči. In vsakdo med nami, kdorkoli in karkoli je bil, je potožil brez besed: »Lahkonoge, jasnooke, mlade sanje — kje so?« In vsakdo je razodeval na mrtvaško spačenem licu, v osteklelih, zakrvavelih očeh podobo neusmiljenega gospodarja: brezdanjo grozo, neizmerno bolest in nad obema črno jezero nezaupanja, zlobe in sovraštva. Spogledali smo se, povsili smo oči in smo spoznali, da smo si v strahoti bratje, kakor si v jasni, pomladanji lepoti življenja nismo bili.

Ko so stali Judje pred Pilatom, so si bili bratje. Kakor poprej nikoli, so si bili podobni v lice, glas in misel, ko so vpili: »Križaj ga!« Morda še dan poprej, morda še uro poprej jih je bilo na tisoče med njimi, ki so se veselo igrali s svojimi sanjami, s svobodno ustvarjenimi otroki svojega srca in svojih misli. Zdaj so bili vsi en sam mrtva-

ško spačen obraz, ki je poln zlobe in bolesti uróčen strmél v eno samo strahoto. En sam obraz, le ene oči, le ena usta: »Križaj ga!« Bratje so si bili pred Pilatom in bratje na Golgati.

Ali ko je odbila ura tretja, se je pretrgalo zagrinjalo od vrha do tal. Grmeč se je razsula nóč pred njimi in v njih, pred njimi in v njih so grobovi pojoč oznanjali novo zarjo. Mrena je padla od oči, da so izpregledale utolažene, od src, da so se vzdramila, še ihtéč, v jutro in upanje.

O Bog, da bi že tudi meni, da bi tudi nam, v sramoti, bolesti in strahu tavajočim, da bi nam vsem že bila ura tretja! —

X. Ranjenci.

Ob večerni zarji, v prijetnem spomladanskem hladu, je vedrila na vrtu za bolnišnico družba ranjencev. Nekateri so sedeli na klopeh pod drevjem, ki je bilo še golo in premraženo in je komaj poganjalo popje, drugi so se izprehajali med gredami, stali v gručah in na pesku in kramljali veselo. Ta je imel ovito glavo, oni je nosil roko v prevezi, šepal sključen ob palici, vsi pa so že zaupljivo gledali zdravju v gorko lice in so bili dobre volje. S prağa sem se oziral po vrtu na to in na ono stran, da bi kje ugledal ljubi obraz prijatelja, ki sem ga iskal že dolgo; ni ga bilo. Ali ko sem se oziral, se je pripetilo mojim očem nekaj tako čudnega, kar se primeri včasih edinole v sanjah; sanjalo pa se mi ni; bdeč sem stal ob svetlem, jasnem večeru na prağu tega prostranega vrta, in kar sem videl, je bilo tako resnično in telesno, da bi bil lahko s prstom otipal. Ugledal sem namreč ves osupel, da nosijo ranjenci prozorne bluze in pod temi prav take srajce. Prozorna pa je bila tudi koža, tako da je bilo srce popolnoma razodeto in golo. Spreletel me je prav poseben občutek, otroškemu sramu podoben; rad bi bil obrnil glavo v stran, rad bi bil šel, pa se mi nikakor ni dalo; strmél sem zamaknjen tja, od srca do srca. Tedaj sem videl, da nobeno teh src ni bilo zdravo, vsa so bila ranjena in razbolela. Nekatero je imelo široko in globoko rano, presekanó je bilo kar na dvoje in je kazalo očitno vse hrame črnih bolečin, kakor da bi se bili porušili zidovi hiše in bi se nastežaj odprle skrite izbe, polne grozot in bridkosti. Tam je bilo mlado srce, ranjeno samo narahlo, toda ranjeno za zmerom; prav na sredi se je bila strdila drobna kaplja krvi in je bila črni solzi podobna. Mnogim se ni poznala nazunaj nikakšna rana; le čudno zgrbljena so bila, izžeta in ohlapna, in koža ni bila živo-

rdeča, temveč motna, zamazano modrikasta, kakor da se je bila kri zasírla v njih. Tudi njih je bilo nekaj, ki so nosila en sam madež, zamolklo pego, nagnusnemu pljunku enako, ki se je bil vtisnil tja na vekomaj, kakor v kamen. S takimi srci so hodili ranjenci po vrtu, sedeli na klopeh, razgovarjali se glasno in prijazno, smejali se celó, in nikogar ni bilo sram, kakor da bi drug drugemu ne videl skozi prozorno bluzo. Ali so bile njih oči res ustvarjene drugače od mojih, ali pa so bili kakor vsi bolniki, da ne vidijo rane svojega bližnjega in se ne zmenijo zanjo. Od tam nekod, iz gruče obvezanih ranjencev, se je oglasila pesem.

»Oj ta soldaški boben...«

Otožno melodijo so spremenili v prešerno poskočnico, peli so neubrano in tolkli takt z nogami v pesek. V glasovih ni bilo nikakšne bridkosti, ne spomina vzdihá, obrazi, tudi tisti, ki so bili obvezani preko očesa, so bili veseli, skoraj razposajeni; kdor bi bil šel zunaj mimo plota, bi se mu zdelo, da posluša pesem z vrta krčme, ne bolnišnice. Jaz pa sem videl, kako so se pod bluzami vila in krčila izsušena, splahnela srca, kako je tista drobna črna solza na mladem srcu nenadoma zardela in se orosila, kako je iz tiste nastežaj odprte rane kapalo v taktu, kakor je velevala pesem, in kako se je nagnusni madež sam spremenil v široko rano, tako živo, kakor da je bila zadana šele sinoči. Ves presunjen od žalosti sem se obrnil stran ter stopil na cesto.

Na cesti je bil že mrak, tisti pusti, megleni, dušéči, ki ne rosi mehko in mило z neba, temveč puhtí težko iz močvirja. Srečaval sem ljudi; ali gledal sem v tla, nisem se ozrl nikamor, ne pozdravil nikogar, ker sem se v svoji blodnji bal prozornih sukenj ter ranjenih, izžetih, oskrunjenih src pod njimi. Hitel sem po bližnjicah, da sem prej prišel do svoje samote.

Ali ko sem prižgal svetilko ter se ozrl po izbi, sem občutil strahoma, da nisem sam. Gole stene so gledale name, so govorile z menoj; pogled je bil tih in žalosten, zamolkle so bile besede, mukoma iztisnjene izpod bolesti. Tista ranjena srca, uboga, izžeta, so me spremljala ves čas po cesti, nazadnje so se zaprla z menoj v to mojo samotno izbo in so mi bila tako blizu, da sem slišal razločno njih težko, bolno dihanje, razumel njih šepetanje — tako šepečejo umirajoči, ko so jim ustnice že trde in razpokane; razume jih le oni, ki je sam že gledal smrt.

Kadar se prikaže pred mojimi očmi groza dneva v vsej svoji goloti, napravim kakor prestra-